

Natali VELIČKOVIĆ
nataliv@arhivnis.rs
Nataša RADENKOVIĆ
natasar@arhivnis.rs
Istorijski arhiv Niš, Srbija

1.04 Stručni rad/Professional article
UDK/UDC: 930.25:069.5(497.11 Niš)"1890/2024"

VREMEPLOV KROZ ZBIRKU POZIVNICA ISTORIJSKOG ARHIVA NIŠ

Apstrakt: *Zbirka pozivnica u Istorijском arhivu Niš je vremeplov kroz period u Nišu od 1890. do danas. Ona je jedan od bitnih segmenata istoriografske građe za proučavanje istorije, ali i razvoja kulture grada Niša. Zbirka je smeštena u 47 fascikli i ima 1.577 arhivskih jedinica, koje na svoj način kazuje koliko promišljanje, u vidu poziva za neku svečanost, ima svoje mesto u kontekstu razvoja pisanih poruka ili razvoja kulturne komunikacije među ljudima.*

U ukupnoj količini građe jednog arhiva pored fondova čuvaju se i zbirke: Varia, mikroteka, zbirka mikrofilmova, pečata, plakata, rukopisnih hronika, autobiografija, biografija učesnika Narodnooslobodilačkog rata, fotografija i pozivnica nastalih radom kulturnih, sportskih i drugih građanskih udruženja i pojedinaca. Kao informativna sredstva mogu se koristiti inventari i registri. U ovom radu biće reči o sređivanju zbirke po tematici, kao i o dizajnu i značaju pozivnica kroz vreme. Veći deo zbirke je sređen, obrađen, prema uputstvima Arhivskog veća Srbije, a kao obaveštajno sredstvo je urađen analitički inventar.

Prikaz zbirke pozivnica je u suštini prikaz starog Niša iz jednog specifičnog ugla koje su raznolike po sadržini i predstavljaju vredan i značajan segment arhivske građe. Postojanje ovakvih zbirki u arhivima je opravdano, sa različitim vremenskim odrednicama, ali sa izuzetno bogatim sadržajem kulturne i istorijske vrednosti. Svojom originalnošću nekog vremenskog trenutka, mogu biti pravi i jedini izvor istraživačima, u smislu traganja za originalnim vrednostima. Kao takve predstavljaju izazov arhivistima u smislu sređivanja, načina obrade i pokušaja da se istraživačima pojednostavi dostupnost. Zbirka pozivnica u Istorijском arhivu Niš je digitalizovana i raspoređena u 3 fascikle. Ukupno je digitalizovano 284 pozivnice. Sve ove zbirke su otvorenog tipa, što znači da se stalno dopunjuju i kompletiraju. Postojanje ovakvih zbirki u arhivima, ima svoje opravdanje u činjenici da one dospevaju na različite načine i u različitim pojedinačnim oblicima i vremenskim odrednicama, ali sa bogatim sadržajem. Svoju vitalnost su opravdale opstankom do današnjih dana.

Ključne reči: *Pozivnica, zbirka, arhivska građa, Niš, dizajn, vreme.*

A TIME TRAVEL THROUGH THE COLLECTION OF INVITATIONS OF THE HISTORICAL ARCHIVE NIŠ

Abstract: *The collection of invitations in the Historical Archives of Niš serves as a time capsule through the period in Niš from 1890 to the present day. It is one of the key segments of historiographical materials for studying both the history and the cultural development of the city of Niš. The collection is housed in 47 folders and contains 1,577 archival units, each of which illustrates how invitations to events have their place in the context of the development of written communication or cultural exchange among people.*

Alongside the fonds, the archive holds various collections, including Varia, microfilms, seals, posters, handwritten chronicles, autobiographies, biographies of participants in the National Liberation War, photographs, and invitations created by cultural, sports, and other civil organizations and individuals. Inventories and registers can serve as informational tools. This paper will discuss the arrangement of the collection by theme, as well as the design and significance of invitations throughout time. The majority of the collection has been organized and processed according to the guidelines of the Archives Council of Serbia, and an analytical inventory has been created as an informational tool.

The presentation of the invitation collection essentially provides a view of old Niš from a specific angle, as the invitations vary in content and represent a valuable and significant segment of archival material. The existence of such collections in archives is justified, with different time periods but exceptionally rich cultural and historical content. Due to their originality at a particular moment in time, they can serve as the true and sole source for researchers in the search for original values. As such, they present a challenge to archivists in terms of arrangement, processing methods, and efforts to simplify accessibility for researchers.

The collection of invitations in the Historical Archives of Niš has been digitized and is divided into three folders. A total of 284 invitations have been digitized. All of these collections are open, meaning they are continuously supplemented and completed. The existence of such collections in archives is justified by the fact that they are acquired in various ways and in different forms and time periods, but with rich content. Their vitality has been proven by their survival to the present day.

Key words: *Invitation, collection, archival material, Niš, design, time.*

Uvod

U ukupnoj količini građe jednog arhiva pored fondova čuvaju se i zbirke: Varia, mikroteka, zbirka mikrofilmova, pečata, plakata, rukopisnih hronika, autobiografija, biografija učesnika Narodnooslobodilačkog rata, fotografija i pozivnica nastalih radom kulturnih, sportskih i drugih građanskih udruženja i pojedinaca. Veći deo zbirki je sređen i obrađen, prema uputstvima Arhivskog veća Srbije.¹ Kao informativna sredstva mogu se koristiti inventari i registri. U opštem inventaru kao obaveštajnom sredstvu možemo uočiti sve podatke, koji se tiču arhivskih fondova i zbirki. Način vođenja opšteg inventara reguliše za sve arhive Uputstvo Arhivskog veća Srbije.

Ovaj rad će biti osvrtno na zbirku pozivnica, koja je vredan i značajan segment arhivske građe, koja je raznolika po sadržini. Postojanje ovakvih zbirki u arhivima je opravdano, sa različitim vremenskim odrednicama, ali sa izuzetno bogatim sadržajem kulturne i istorijske vrednosti. Kao takve predstavljaju izazov arhivistima u smislu sređivanja, načina obrade i pokušaja da se istraživačima pojednostavi dostupnost. Svoju vitalnost su opravdale opstankom do današnjih dana. Sve ove zbirke su otvorenog tipa, što znači da se stalno dopunjuju i kompletiraju.

Opšte karakteristike *Zbirke pozivnica*

Zbirka pozivnica predstavlja dragocen izvor za proučavanje vizuelnog identiteta Niša i okoline, kao i drugih gradova u Srbiji iz jednog specifičnog ugla. U liku pozivnica odiše stari Niš sa svim svojim vrednostima i građanskim manirima sa kraja 19. i početka 20. veka. Vreme prošlo nije za zaborav, prošlost kreiraju glumci, zanatlije, udruženja i horovi, koji pozivnicama sa neponovljivim dizajnom učtivo pozivaju na koncerte, zabave, proslave i slave.

Za razliku od čoveka savremene epohe koji svakodnevnicu ne može da zamisli bez interneta, društvenih mreža i modernih informacionih tehnologija, pojedinac koji je živeo u 19. i 20. veku, sporije je gradi društveni položaj komunicirao je pismima, vodio beleške i pisao pozivnice za važne društvene događaje, jubileje i privatne proslave.

Prikaz zbirke pozivnica u Istorijskom arhivu Niš, je u suštini prikaz starog Niša. Pozivnicama možemo rekonstruisati život i navike Nišlija koje obuhvataju vremenski period od 1890. do danas. Predstavljaju značajan deo istoriografske građe za proučavanje istorije, ali i razvoja kulture grada Niša. Zbirka pozivnica sa graničnim godinama (1890-), podeljena je na različite periode, a u okviru tih perioda i na različite tematike, te tako imamo pozivnice koje se odnose na udruženja, prosvetu, nauku, kulturu, zabave, proslave,

¹ Preporuka o uslovima i načinu obrazovanja arhivskih fondova i zbirki, *Arhivist*, br. XXX, 1-2, Beograd 1985, 284-290.

društveno-političke organizacije. Pozivnice su smeštene u 47 fascikli sa oznakama brojeva i formirane su po hrološkom redu. Zbirka pozivnica je sređena po periodima: A: period do 1918. godine; B: period Kraljevine Jugoslavije do 1941. godine; V: period od 1941-1944. godine; G: socijalistički period i D: period od 1990. godine do danas.

U okviru svakog perioda arhivske jedinice su klasifikovane po grupama delatnosti: I - Organi vlasti, uprave i javnih službi; II - Vojska i odbrana; III- Pravosudni organi; IV- Društveno-političke organizacije, društva, udruženja; V – Prosveta, nauka i kultura; VI – Zdravstvo i socijalna zaštita; VII - Privreda i bankarstvo, VIII - Verske organizacije; IX – Ostalo.

U okviru ovih osnovnih grupa, pozivnice su razvrstane na podgrupe. Grupa pozivnica iz oblasti društveno-političkih organizacija, društva i udruženja deli se na podgrupe: 1. Pozivnice odbora za podizanje spomenika, otvaranje i izgradnje; 2. Pozivnice iz oblasti sporta. Grupa pozivnica iz oblasti prosvete, nauke i kulture deli se na podgrupe: 1. Pozivnice iz oblasti prosvete-osnovno školstvo, srednje školstvo, stručno tehničko obrazovanje, više školstvo, visoko školstvo; 2. Pozivnice za održavanje skupština i kongresa-simpozijumi, naučni skupovi, savetovanja; 3. Pozivnice iz oblasti kulture-koncerti, pozorište, izložbe, susreti horova-Mokranjčevi dani, promocija knjiga poezije, sajmovi knjiga, književne večeri. Grupa pozivnica iz oblasti zdravstva i socijalne zaštite deli se na podgrupe: 1. Pozivnice i programi naučnih skupova iz oblasti zdravstva). U grupu ostalo spadaju: 1. Pozivnice u vezi proslava-jubileja, prvomajske proslave-štafeta i Dan mladosti, pozivnice u vezi otvaranja objekata, otkrivanja spomenika; 2. Novogodišnje čestitke-zahvalnice Josipa Broza Tita povodom upućivanih čestitki u vezi Nove godine, rođendana i državnih praznika; 3. Sajmovi i revije; 4. Sport; 5. ORA (Omladinska radna akcija); 6. Zabave.

U okviru svake podgrupe pozivnice su sređene hronološki. Signatura je stavljena na poledini gornjeg levog ugla pozivnice, a količina je izražena u primercima na poledini donjeg levog ugla. Za zbirku pozivnica je urađen geografski registar. Kako je zbirka pozivnica po svom karakteru otvorenog tipa to se njeno dopunjavanje i kompletiranje stalno nastavlja. Svaka naredna pozivnica u rubrici signature (u inventaru) dobija oznaku perioda, grupe, podgrupe i inventarni broj. Prilikom sređivanja zbirka pozivnica je digitalizovana i stoji na raspolaganju istraživačima.

Najstarija pozivnica datira iz 1890. godine, koju je osmislio Odbor za podizanje spomenika čegarskom vojvodi Stevanu Sindeliću uoči praznika Tri jerarha i bila je upućena uglednom niškom ćurčiji Lazaru Jovanoviću. Nastala je u štampariji Ž. Radovanovića. Hotel "Evropa" je bio mesto zabave sa besedom i igrankom. U pozivnici je pisalo, da se mora doći u svečanim odelima, prilozi su bili dobrovoljni ali i svakako dobrodošli, jer je zabava bila organizovana, radi priloga za podizanje spomenika vojvodi Sindeliću. Uglavnom su se igrala kola, u kolu se i pevalo. Obavezno su bila dva patriotska kola kojima se otvaralo i

zatvaralo veče – Srbijanka i Niševljanka.² Opisana pozivnica zaslužuje originalnu prezentaciju. (*Prilog 1*).

Najinteresantnije i najbrojnije su pozivnice iz prve polovine 20. veka, Niš je u to vreme važio za grad manifestacija što je ukazivalo na veliku želju da postane građanska sredina, sve ono što nije bio dok su njime rukovodile Osmanlije do 1978. godine.

U segmentu otvaranja spomenika, pozivnice su izazov za istoričare, dizajnere, heraldičare. Pozivnica koja se posebno nameće svojim dizajnom je iz 1937. godine. Niš je tada proslavljao šezdesetogodišnjicu oslobođenja od Turaka. Predviđena su bila dva svečarska dana 27. i 28. juna, za otkrivanje i osvećenje spomenika na Trgu kralja Milana sa pratećim manifestacijama. (*Prilog 2*). Pozivnicu je odštampana štamparija “ Sv. Car Konstantin”, u njoj se vidi simbol – grba grada Niša koji može biti zanimljiv heraldičarima. Na grbu su prepoznatljiva tri simbola grada Niša – tvrđava, reka – simbol reke Nišave i krst – simbol hrišćanske vere.

U pozivnicama iz 1938. i 1939. godine može se uočiti da su se u Nišu, nizale manifestacije osvećenja i otkrivanja spomenika: bista Nikoli Pašiću velikoj državničkoj figuri, učitelju Tasi Petroviću uzoru narodnih prosvetitelja, Todoru Milovanoviću predsedniku niške opštine. Na trgu Knjaza Mihaila 17. decembra 1939. godine bio je osvešćen i otkriven spomenik Kralju Aleksandru I Ujedinitelju. (*Prilog 3*) Sve ove pozivnice svedoče o političkim i kulturnim događajima koje su pratile razvoj grada Niša, posle oslobođenja od Turaka (1878).

Zabave

Tokom 19. veka i početkom 20. veka, tradicionalna gradska druženja su se mešala sa novim običajima, uvođenjem zabava i balova. Zabave su bile prilika za potvrđivanje društvenog prestiža. Pozivnicama koje su pozivale na zabave, igranke, balove moglo se rekonstruisati svakodnevni život “starog” Niša. Na pozivnicama za zabavu je bio ispisan program, od vremena kada se dolazi, broja pozvanih, odela koja se nose, do toga šta će se jesti i piti, i reda kojim će se i šta igrati. Prikladno sročene pozivnice su uglavnom su počinjale sa rečenicom “Čast mi je pozvati Vas” ili “Učtivo Vas pozivamo”. imale su dvostruki cilj: da pozovu na zabavu, ali i u humanitarne svrhe.

Posle Prvog svetskog rata, u Nišu su se osavremenile i niške zabave, modernizovale su se i sve su više ličile na “evropejske” balove. U skoro svim tadašnjim hotelima, kafanama i salama priređivane su zabave, kojima su predhobile pozivnice. Na pozivnicama su bili ispisani programi na kojima su pevali horovi, recitovalo se, pevale su se operne i operetske arije, organizovane

² *Niški vesnik*, br. 1, novembar 1999, 22. Udruženje građana „Stari Niš“.

su zabavne igre i lutrije.³ Organizatori zabava su bili: Niška trgovačka omladina, Crkveno pevačka družina “Branko”, Zanatlijski savez za varoš Niš, Francuski klub u Nišu, Niško osoblje pošte, telegrafa i telefona, itd. Ova udruženja slala su pozivnice za zabave, koje sada čuva Istorijski arhiv Niš u okviru zbirke pozivnica. Najbrojnije su pozivnice trgovačkih udruženja iz Niša i okoline.

Priredivale su se zabave i igranke najčešće u gostionici “Evropa”. Takvu jednu zabavu sa igrankom priredivala je i Crkveno pevačka družina “Branko”. To je bio najstariji niški hor, koji je osnovan još davne 1887. godine. Crkveno pevačka družina “Branko” je tradicionalno priredivala dobrotvorne zabave sa igrankom. Na pozivnici iz 1922. godine pisalo je da se na zabavu pozivaju i članovi njihovih porodica. Ulaz je koštao za samce petnaest dinara, a za članove porodice deset dinara. Program na pozivnici je bio iz dva dela, najpre je bio održan koncert hora, a potom je sledio i plesni deo. U prvom delu je pevao hor i to muški i mešoviti zbor kojim je upravljao gospodin Milutin Tatić, profesor Niške gimnazije. Bio je prestiž ko će da bude kolovođa kola. Kolovođe su bili dužni da se unapred prijave i uplate prilog na kasi. Na kraju je izvođeno “Brankovo kolo”, a svirao je Vojni orkestar. (*Prilog 4*) Niški list “Slobodna tribuna” je izveštavala o ovom događaju.

Kakva je bila posećenost i kako su se provodili na balu postoji anegdota: *Na pitanje kako se Nišljika provela na zabavi odgovorila je: Ama dok smo na bal ulegnuli lakti su nam utrnuli, tolko je bila svetina.*

Istražujući pozivnice za različite društvene događaje u Nišu, između dva svetska rata izdvaja se pozivnica iz 1936. godine. U pozivnici za taj događaj priredivači “najučtivije pozivaju da izvolite posetiti veliku modnu reviju sa živim manekenima i pozorišnim komadom i izložbu haljina i kaputa, kozmetike i parfimerije, frizura i perika, obuća, tašni, midera i pojaseva, krzna, ženskih portreta, tkanina, galanterije. Naslovna strana programa modne revije u Nišu 1936. godine (*Prilog 5*). Ovaj događaj je imao tri dela, održavao se u Narodnom pozorištu, svečano otvaranje bilo je 2. novembra u 17 časova.⁴

Sve do četrdesetih godina prošlog veka, zabave i balovi bili su omiljeni kod Nišljika. Priredivani su u hotelima “Evropa”, “Orijent”, “Kasina”, “Palas” a organizovali su ih trgovci, zanatlije, bankari, oficiri, političke partije, udruženja, esnafi i sportska društva.⁵

U zbirci pozivnica, nalazi se i pozivnica za svadbu ugledne niške porodice Uzunović. Nikola Uzunović je bio političar, a takođe i predsednik Vlade Kraljevine Jugoslavije u dva navrata za period od 1926. i 1934. godine. U to vreme svadbe su bile izuzetni događaji za porodicu. (*Prilog 6*).

³ Niški vesnik, br. 45, novembar 2007, 19. Udruženje građana „Stari Niš“

⁴ Niški vesnik, br. 18, septembar 2002, 20. Udruženje građana „Stari Niš“

⁵ Ljiljana Đurović, Hotel “Orient” doajen niških hotela, *Peščanik* 7, Niš 2009, 314.

Slave

U tradiciji srpskog naroda je, da u vreme pozne jeseni počne period slava i drugih praznika, koje kod Srba imaju posebna obeležja i značaj. U okviru zbirke imamo i segment sa pozivnicama koje se odnose na slave. To je grupa pozivnica kojima pojedinci i udruženja upućuju učtive i svečarske pozive u čast krsne slave. Po meri su vremena kada su nastale, poseduju estetsku i duhovnu vrednost. Za ovaj praznik srpski narod ima nekoliko naziva : slava, krsna slava, krsno ime ali najrasprostranjeniji i najčešći je naziv je slava. Reč slava etimološki znači počast, čuvanje uspomene, pomen.⁶ Slave su tradicija i ponos srpskog naroda. Pozivnice za slave su pouzdana dokumenta i vid komunikacije, koju su koristila udruženja , ustanove i pojedinci koji su pozivali na slavu. Državna realna gimnazija u Nišu je slavila Svetog Savu, Niška pevačka družina “Branko” Đurđevdan, Udruženje zanatlija za grad Niš i srez niški: Sv. Cara Konstatina i Caricu Jelenu, Niška trgovačka omladina: Preobraženje, Moravski artiljerijski puk: Blagovesti. Sve ove pozivnice se nalaze u zbirci koju čuva Istorijski arhiv Niš.

Istorijski arhiv Niš je putem izložbe “Učtivo Vas pozivamo na slavu”, koja je realizovana 1. juna 2022. godine, u čast gradske slave Sveti car Konstantin i carica Jelena, u dva navrata predstavio javnosti ovaj segment pozivnica. Ove svečarske pozivnice koje su nastale između dva rata, tačnije od 1922-1941. godine, na kojima su su pojedinci i udruženja pozivali na slavu, plenile su svojim dizajnom, što se upravo moglo videti na ovoj izložbi. Starinski ornamenti, prefinjen dizajn, ogledalo su jednog rustičnog stila tadašnjeg vremena. Poseduju ne samo estetsku već i duhovnu vrednost.

Kulturno – prosvetna misija

Zbirka pozivnica je većinom pisana na srpskom jeziku, mada ima i pozivnica koje su pisane na nemačkom, bugarskom i makedonskom jeziku. Prezentacija arhivske građe i zbirke može da se ostvari kroz različite vidove komunikacije sa javnošću: organizovanjem izložbi, publikovanjem arhivskih dokumenata, saradnjom sa sredstvima javnog informisanja, korišćenjem Web stranicama i sl. Novu i jedinstvenu priliku za njihovo predstavljanje široj javnosti pružaju aktuelni procesi digitalizacije i umrežavanje ustanova kulture. Iako po obimu zbirka pozivnica nije velika, ona je značajna kao rezultat stvaralačke delatnosti mnogih udruženja i pojedinaca. Prepiska odražava mnogobrojne događaje u vezi sa njihovim životom i radom. Zato im je potrebno posvetiti više pažnje, jer predstavljaju deo ukupne arhivske građe.

Pozivnice se izdvajaju kao posebna celina i istorijski izvor. One sa programom svečanosti, često na poledini imaju belešku o samom događaju,

⁶ Veselin Čajkanović, *Studije iz srpske religije i folklor 1925-1942*, Beograd 1944, 473.

povodu ili prisutnim ličnostima, što predstavlja dodatni izvor za istraživače. Na pozivnicama su i najave muzičkog programa. Takođe pružaju podatke o umetnicima, vrsti muzike i načinu na koji su se zabavljali u slobodnom vremenu na našim prostorima.

Zaključak

Vredan deo arhivske građe koji se čuva u Istorijskom arhivu Niš je svakako zbirka pozivnica. Pozivnice su specifičan “znak vremena” starog Niša i predstavljaju dragocen izvor za proučavanje društvenog života i kulturnog identiteta Niša. Iako pojedinačni, ovi dokumenti slažu priču o gradu Nišu, ali i Srbiji između dva rata. Kada govorimo o ulozi i funkciji pozivnice u društvu, u sferi privatnog života, ona primarno funkcioniše kao sredstvo korespodencije, čime se ostvaruje direktna komunikacija. Delovanjem na polju privatnog života, pozivnice predstavljaju jedan od elemenata u izgradnji porodičnog i identiteta pojedinca. One su za cilj imale da sačuvaju uspomene za važne događaje kako pojedinaca tako i trgovačkih udruženja, škola, vojske. Arhivistički sređene i obrađene pozivnice postaju dokument, rame uz rame sa pisanom arhivskom građom. Najbrojnije su pozivnice iz perioda između dva rata, koje su se najčešće odnosile na niška udruženja, ali i udruženja iz drugih gradova i oslikavaju kako se nekada pozivalo na slave, svadbe, zabave. Najstarija koja je sačuvana je iz 1890. godine.

Postojanje ovakvih zbirki u arhivima, imaju svoje opravdanje. One su bogatog sadržaja, kao i istorijske i kulturne vrednosti. Zbirka obuhvata vremenski period od 1890. godine do današnjih dana, što pokazuje da je zbirka otvorenog tipa. Predstavljaju izazov arhivistima u smislu sređivanja, načina obrade i pokušaja da istraživačima pojednostave dostupnost. Kako zbirka pozivnica tako i ostale zbirke čine nezaobilazni deo mnogih izložbi, koje su često priređivane u arhivima.

Pozivnica je kao vid pisane komunikacije, kako u prošlosti tako i danas, uvek u funkciji učtivog poziva. Svoju vitalnost pokazala je do današnjih dana. Cilj rada je da podseti na lep manir prošlih vremena. Svojim delimičnim prikazom zbirke pozivnica, Istorijski arhiv Niš pred kulturnu i naučnu javnost, predstavlja deo svoje riznice i otvara put za njena dalja istraživanja.

Za ovu priliku, prikazane su pozivnice koje su štampane do drugog svetskog rata, sa akcentom na one koje se odnose na Niš sa okolinom.

Summary

A valuable part of the archival holdings kept in the Historical Archives of Niš is certainly the collection of invitations. Invitations are a specific “sign of the times” of old Niš and represent a precious source for studying the social life

and cultural identity of Niš. Although individual, these documents tell a story about the city of Niš and Serbia between the two World Wars. When we talk about the role and function of an invitation in society, within the realm of private life, it primarily functions as a means of correspondence, enabling direct communication. Acting in the sphere of private life, invitations represent one of the elements in building family and individual identity. Their purpose was to preserve memories of important events, both for individuals and for trade associations, schools, and the military. Once organized and processed archivistically, invitations become documents, side by side with written archival materials.

The most numerous invitations date from the interwar period, often related to Niš associations, as well as associations from other cities, reflecting how invitations were once issued for religious celebrations, weddings, and parties. The oldest preserved invitation is from 1890.

The existence of such collections in archives is justified. They are rich in content, as well as historical and cultural value. The collection covers the period from 1890 to the present day, showing that it is of an open type. They present a challenge to archivists in terms of organization, processing methods, and efforts to simplify access for researchers. Like the invitation collection, other collections are an indispensable part of many exhibitions, which are frequently organized in archives.

An invitation, as a form of written communication, has always served as a polite call, both in the past and today. Its vitality is demonstrated by its survival to the present day. The purpose of this paper is to remind us of the elegant manners of past times. With this partial presentation of the invitation collection, the Historical Archives of Niš introduces part of its treasure to the cultural and scientific public, opening the way for further research.

For this occasion, invitations printed before World War II are presented, with a focus on those related to Niš and its surroundings.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

Neobjavljeni izvori/Unpublished sources:

1. Istorijski arhiv Niš, *Zbirka pozivnica*.

Novine/Newspapers:

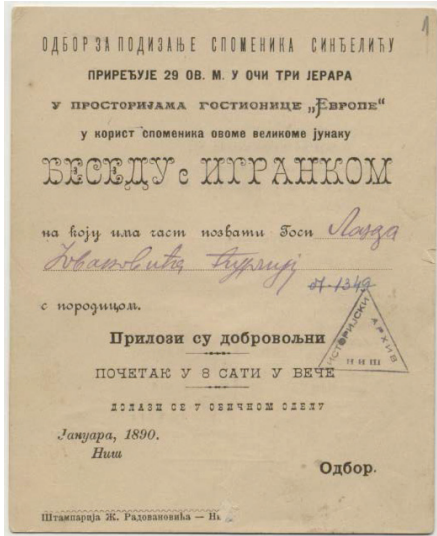
1. *Niški vesnik*, br. 1, novembar 1999. Udruženje građana „Stari Niš”.
2. *Niški vesnik*, br. 18, septembar 2002. Udruženje građana „Stari Niš”.
3. *Niški vesnik*, br. 45, novembar 2007. Udruženje građana „Stari Niš”.

Knjige i članci/Books and articles:

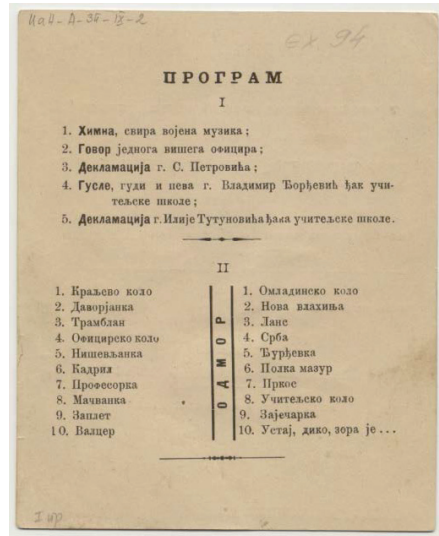
1. Čajkanović Veselin, *Studije iz srpske religije i folklor, 1925-1942*, Beograd 1944.

2. Đenić Mica, Zbirka pozivnica, *Peščanik 3*, Niš 2005.
3. Đurović Ljiljana, Hotel "Orient" doajen niških hotela, *Peščanik 7*, Niš 2009.

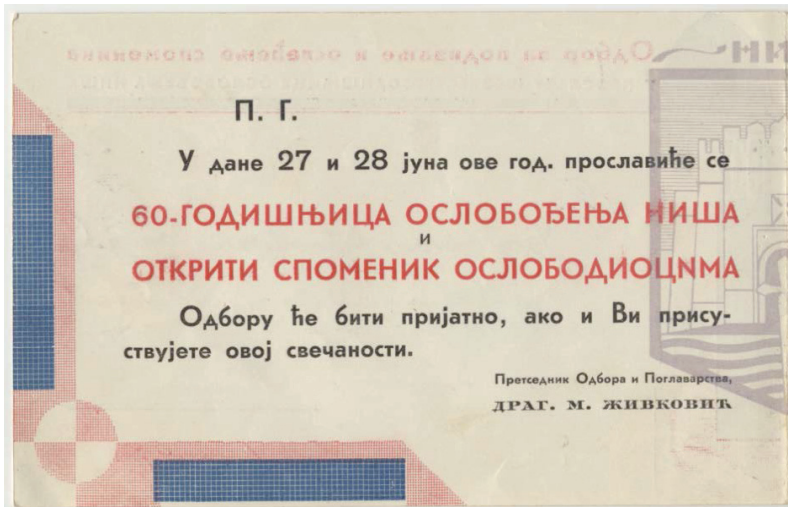
PRILOZI:

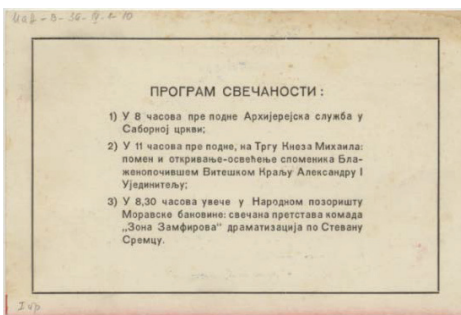
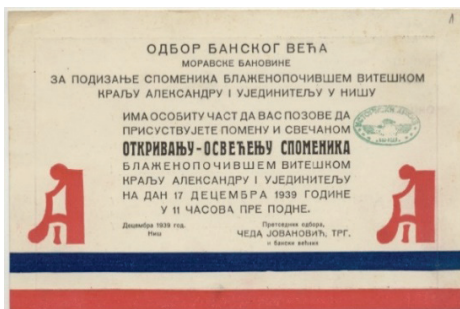
Prilog 1. IAN-A-ZP-IX-1.

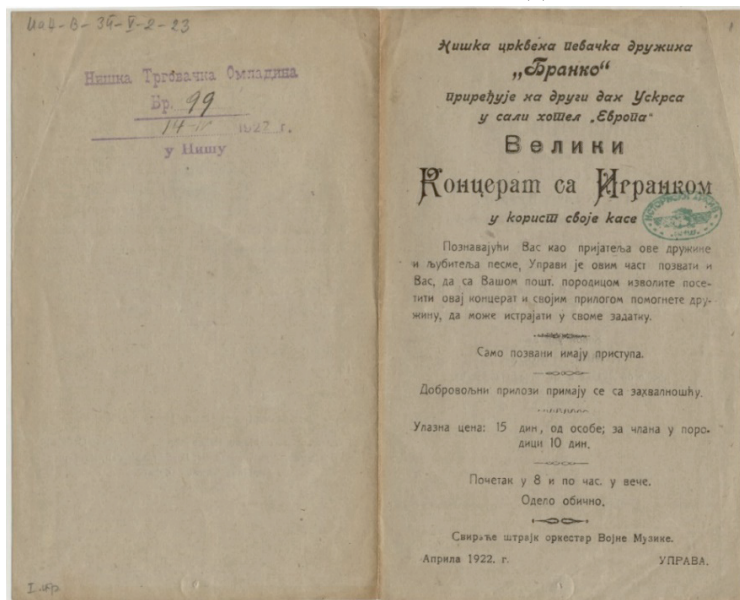
IAN-A-ZP-IX-2.

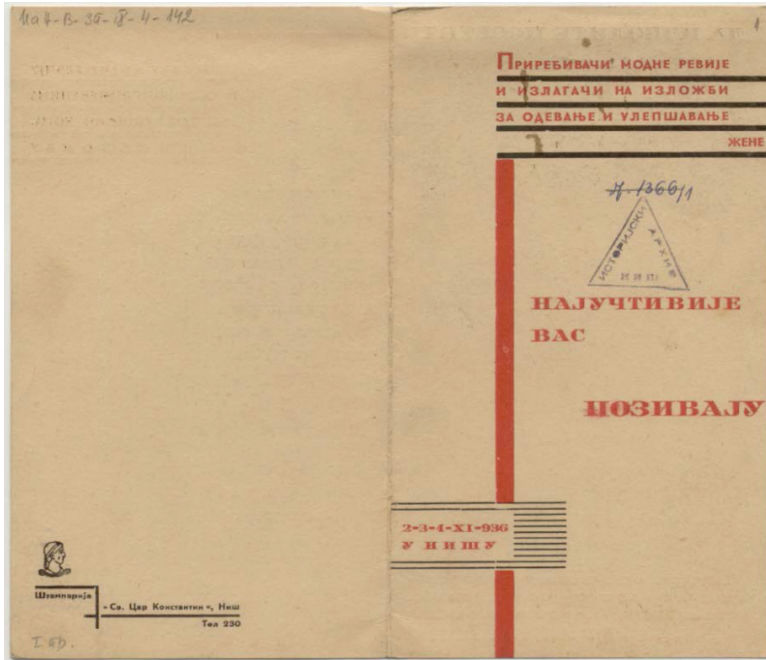
Prilog 2. IAN-B-ZP-IV-6 (4).

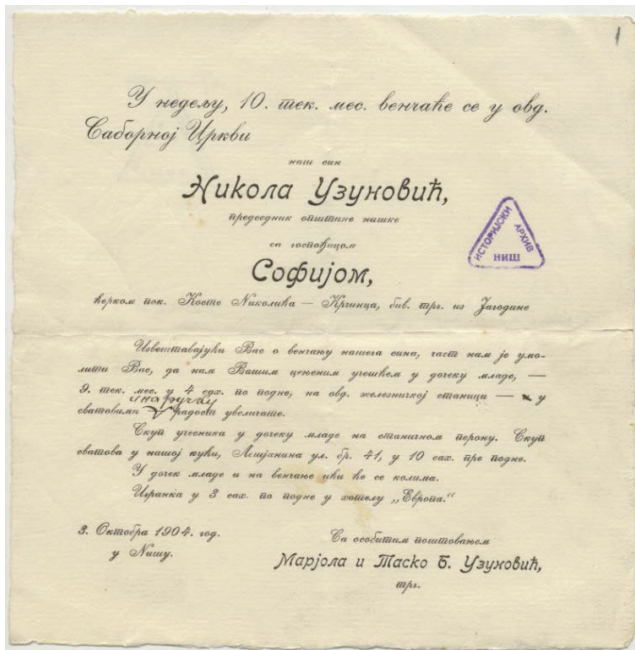
Prilog 3: IAN-B-ZP-VI-1-10
IAN-B-ZP-VI-1-10 (2).

Prilog 4. IAN-B-ZP-V-2-23(2).

Prilog 5. IAN-V-ZP-IX-142.

Prilog 6. IAN-A-ZP-IX-3.